

Radu BELIGAN

Întâlniri...

Anul trecut, o doamnă care lucrează la Arhivele Statului a venit la sfârșitul spectacolului cu **Egoistul** și mi-a adus o copie după un dosar din Fondul Educației Naționale. Era un document cu privire la concursul pe țară al tuturor liceelor, pe tema „Organizarea păcii europene ca urmare a războiului mondial”. Acolo se afla și lucrarea elevului Beligan N. Radu din clasa a VIII-a a Liceului Internat din Iași. Lucrarea obținuse Premiul al doilea pe țară. Am rămas uimit, citind mai departe, că cel care făcuse recomandarea pentru premiera mea era – țineți-vă bine! – tânărul profesor de limba română, Eugen Ionescu!

Anii au trecut și, în 1964, începusem repetițiile la Teatrul de Comedie cu **Rinocerii**, piesa celui care devenise între timp celebrul autor dramatic francez Eugène Ionesco.

Întâmplarea a făcut să-l *întâlnesc pentru întâia oară* pe Eugène Ionesco în... Japonia, unde avea loc o reuniune a Institutului Internațional de Teatru. Am descoperit imediat în holul hotelului unde locuiam amândoi, figura lui celebră de clown trist privind melancolic paharul plin cu un lichid de culoare incertă.

– Ce beți acolo?

– Whiskey amestecat cu suc de grapefrut. Alcoolul omoară vitaminele și vitaminele omoară alcoolul!

Am colindat alături de el o metropolă ciudată și imensă, cu blocuri clădite ca niște pagode și cu pagode ca niște zgârie-nori, cu baruri ultramoderne (ne plăcea amândurora sake-ul lor) și cu locuințe mobilate sumar și auster în tradiția unei țări de rafinată și străveche cultură.

Cum aş putea găsi tonul cel mai potrivit pentru a-l descrie pe acest om? Cred că aş fi cel mai aproape de adevăr dacă aş spune că Eugene Ionesco ştia să-şi ascundă printre ceilalți oameni adâncă și iremediabilă lui anxietate, furtunile care, undeva în adânc, îl cutremurau, lăsând să apară la suprafață numai accesele de veselie, de bucurie neastâmpărată, de invenție jucăuşă. Nu se vedea deloc că s-a format sub steaua lui Kafka, ci numai că i-a îndrăgit pe Caragiale și pe Urmuz.

Aflase că **Scrisoarea pierdută** se jucase la Tokio și mă întreba, cu o curiozitate infantilă: „Oare cum or fi tradus japonezii: —, *Curat-murdar*” și *„Pupă-l în bot și papă-i tot?”*

În aceste zile, când am stat nedespărțiți, trei propozițiuni în gura lui Eugène Ionesco erau un silogism întors pe dos, o frază era un calambur, o conversație era un foc de artificii. *„Aseară am stat de vorbă cu un englez. Il était con et anglais, donc doublement con!”*

Era un om fermecător. Spontan, mobil, neprevăzut, el se afla într-o continuă febră intelectuală, oscilând între un umor care își căuta și își găsea pretutindeni obiectul și o tristețe care urca în valuri bruște, din cele mai tainice zone ale ființei sale. Ca să distreze pe alții și mai mult pe sine, era gata de cele mai neașteptate șotii. Într-o dimineață, la micul dejun, îmi spune: *„M-am gândit toată noaptea și m-am hotărât să trec la budhism!”*

Premiera bucureșteană a **Rinocerilor** a fost ceea ce se cheamă cu un cuvânt din ce în ce mai tocit, un eveniment. A doua zi, Tudor Vianu expedia vechiului său prieten această telegramă:

Eugen Ionesco

14 Rue Rivoli, Paris 4

Spectacol magnific cu Rinocerii la București. Beligan, Lucian și confracții lor neîn-trecuți. Mare, eclatant succes. Felicitări și îmbrățișări ție și Rodichii, din partea mea și a Lilichii. Tudor Vianu

În *Uciagaș fără simbrie* de Eugen Ionescu

Apoi în seara de 23 mai 1965, spectacolul s-a jucat la Paris, în prezența autorului, care spre uluirea și imensa noastră satisfacție, a declarat că *Rinocerii* noștri au fost cea mai bună reprezentatie cu această celebră piesă jucată în toată lumea.

După spectacol am fost invitați acasă la autor, în Boulevardul Montparnasse. De acolo fratele mai mare al lui Mihail Sebastian – doctorul Hechter – bun prieten al lui Ionescu, ne-a invitat pe câțiva să continuăm a ne bucura de triumf în locuința lui din Sceaux, o suburbie a Parisului.

Ionescu era într-o dispoziție specială și ne-a povestit amintiri din tinerețea lui din România. Își făcea stagiul militar și a fost trimis cu o misiune într-un oraș de provincie. Când a ajuns în gara urbei respective, prima lui acțiune a fost să își depună la bagajele de mână pușca!

La un moment dat, Ionescu s-a retras cu mine într-un colț al salonului și mi-a spus: „O prietenie se leagă «à travers le travail». *Rinocerii* au fost prilejul de a ne cunoaște și împrietenii. Ești un *Béranger* formidabil. Peste Jean-Louis Barrault și peste Laurence Olivier. Din păcate nu pot declara asta ziarștilor: sunt artiști mari, dar susceptibili și eu mai am relații de muncă cu ei.”

Am păstrat acest secret cât timp Ionescu și cei doi mari actori au fost în viață.

Apoi, am primit o scrisoare de la Alain Paruit, colaboratorul Monicăi Lovinescu și al lui Virgil Ierunca la Europa Liberă, care mi-a confirmat declarațiile lui Ionescu din acea seară magică.

„Stimate Domnule Beligan,

Am avut plăcerea să vă citesc evocarea lui Eugène Ionesco în «Apostrof».

Văzusem și eu în anii '60, la un scurt interval, «*Rinocerii*» în realizarea dumneavoastră și în cea a lui Jean-Louis Barrault, mare om de teatru dar care, de astă dată rămăsese la suprafața anecdotică a piesei, pe când dumneavoastră ați știut să scoateți la iveală toată profunzimea, toate straturile subterane ale textului, refuzând facilitatea. Calitatea deosebită a regiei și a interpretării dumneavoastră era o evidență luminoasă.

În anii '70, am avut de două ori prilejul să stau de vorbă cu Eugène Ionesco despre cele două spectacole. În ambele rânduri mi-a spus și mie ceea ce vă îndreptăcase pe 23 mai 1965: sunteți cel mai bun *Béranger* pe care l-a văzut, cel care a știut să meargă la esența piesei. Ionesco îmi spunea aceste lucruri cu o molcomă dar neclintită convingere.

Mă bucur, stimate domnule Beligan, că vă pot aduce această mărturie: anii trecuseră, dar Ionesco nu uitase nicidecum extraordinara dumneavoastră interpretare.

Cu admirație,

Alain Paruit”.

Plecând de la doctorul Hechter, Ionesco a insistat să mă conducă la hotelul meu din Place de la République. Am pornit pe jos, agale, traversând marile bulevarde într-o discuție peripatetică pe care am transcris-o imediat ce am ajuns în camera mea, la hotel. Hoinărind prin Place de la République, deodată vede firma unui bistro, „Au Thermomètre”.

„Ia te uită, asta s-a inspirat din Caragiale! «La termometru» e o firmă pe care nu o putea inventa decât nenea Iancu...”

Nu era pentru prima oară când recunoștea influența ce a avut-o asupra formației lui spirituale autorul *Scrisorii pierdute*, pe care-l socotea „le plus grand des génies méconnus”.

Glosând pe marginea spectacolului nostru, Ionesco nu s-a putut stăpâni să nu-și verse năduful privind unii regizori.

„Erezii moderne vor să-l plaseze azi pe regizor mai presus de autor. Se încearcă să fie considerat ca adevăratul autor al operei. E ca și cum s-ar spune că anteprenorul sau zidarul sunt adevărații constructori ai edificiului.”

Scenă din *Rinocerii* de Eugen Ionescu

De fapt, regizorul poate fi considerat ca un dirijor. Aceasta nu-l împiedică câtuși de puțin să aibă geniu. Dar acest geniu este diferit. Există dirijori foarte mari care nu s-au dat niciodată drept autorii operei. Regizorul modern are alte pretenții. Un tânăr regizor francez îl cenzura pe Moliere, declarând cutare sau cutare scenă rău scrisă. E la modă azi să mergi să vezi *Mizantropul*... nu de Moliere, ci de Planchon, *Regele Lear* nu de Shakespeare, ci de Peter Brook. Regizorul la modă nu vrea să cunoască decât bunul său plac, capriciul său.

Ceea ce trebuie să-l caracterizeze pe regizor este fidelitatea, obiectivitatea. Bineînțeles, totul este subiectiv, dar trebuie să fim obiectivi în subiectivitate. Trebuie să existe colaborare, fiecare fiind complicele celuilalt.

Eduardo de Filippo, figură emblematică a secolului trecut, care era și dramaturg, și regizor și actor mi-a spus ceva asemănător când i-am cerut dreptul de a juca **Filumena Marturano**: „Atunci când actorul, autorul și regizorul lucrează împreună într-o deplină înțelegere și armonie, iese teatru. Când unul dintre ei vrea să iasă în față, iese spectacol.” Diferența este enormă.

Iar Niculescu-Buzău, cel despre care v-am vorbit și care apucase să joace alături de Matei Millo, avea o definiție adorabilă a teatrului, care sunt convins că i-ar fi plăcut și lui Ionescu. Cunoașteți fenomenul: marele inamic al teatrului e plictiseala. Într-o sală de spectacol dacă lumea se plictisește, începe să se foiască pe scaune și să tușească. Niculescu-Buzău decreta: „Teatrul trebuie să fie răs sau plâns. Restul este tuse.”

Sunt mulți oameni foarte bogați în România. Unii dintre ei declară chiar că nu știu ce să facă cu banii. Ei bine, mă credeți sau nu, vă jur că n-aș da pe toți banii lor autograful pe care autorul *Rinocerilor* mi l-a scris în românește pe volumul de teatru de la Gallimard: „Pentru Radu Beligan, cu o mare prietenie și cu tot așa de mare recunoștință”.